

Історичні, філософські, правові й організаційні проблеми фізичної культури

УДК 796.41:792.8.036.2

Ганна Войнаровська

Хореографічний імпресіонізм як історична складова творчого підходу в художній гімнастиці

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Гімнастику як і деякі інші види спорту (фігурне катання, синхронне плавання, акробатика й ін.), які мають художню складову, сміливо можемо віднести до спортивного мистецтва. Укажемо на моменти, що є загальними для мистецтва та спорту: емоційність, творчість, видовищність, використання музичного супроводу, ексклюзивних костюмів, спортивних предметів.

Спільне використання танцю, гімнастичних рухів особливо поєднує цей вид спорту й мистецтва хореографії. Протягом усієї історії спортивних занять – від Олімпійських ігор до сучасного танцю та балету – завжди на перших ролях були радянські та українські виконавці, які вигідно відрізнялися від спортсменів з інших країн своєю гармонійною пластикою, виразною «роботою» рук, гнучкістю, чітко акцентованою поставою тіла під час виконання спортивних виступів [2; 3].

Головною базою їхнього самобутнього стилю завжди була хореографічна підготовка, яка ґрунтувалася на традиціях класичного балету, із якого наші спортсменки зуміли почерпнути багато елементів, стрибків, рівноваг і поворотів. Проблема вивчення виразних рухів, що показують емоції людини, давно цікавила дослідників. Інтерес до цієї проблеми багато в чому визначається тим, що виразні рухи – це один із найважливіших компонентів безпосереднього спілкування людей. В оцінці виразності виконання спортивного виступу враховуються всі засоби, які використовуються в гімнастиці для показу або передання емоційності музичного супроводу. Ними є положення рук, ніг, голови, тулуба. Виразні рухи й дії повинні гармонійно співіснувати з діями, які вирішують техніко-спортивну частину виступу. Хореографічність (танцювальність) – це органічний зв'язок із музикою: цілісність і динамічність рухів надають художній гімнастиці особливої краси та максимально наближають її до мистецтва хореографії. У широкому розумінні хореографія включає в себе не тільки танці, побутові й народні, а й класичний балет. Саме визначення «хореографія» з грецької мови перекладається як «писати танець». Тому пізніше так почали означувати все, що нагадує танець [6].

Протягом 10-ти років у чемпіонатах Іспанії, Франції, Португалії з успіхом виступають і чоловіки, які за допомогою хорошої хореографічної підготовки займають призові місця в цих змаганнях. Це ще раз підтверджує, що складовою частиною гармонійної «художньої» підготовленості спортсменок є хореографія (Р. Захаров, 1983; А. Карпенко, 2003).

Завдання дослідження – вивчити проблеми використання елементів хореографії на заняттях із художньої гімнастики.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Ми сміливо можемо погодитись із ствердженням, що засновником напряму художньої гімнастики є Айседора Дункан (1878–1927), яка першою почала відкидати канони класичного балету, його консерватизм, що передавав різні почуття людини тільки механічними рухами та поставою тіла.

А. Дункан внесла в свої виступи нові форми й ідеї, намагалась об'єднати музику та пластику тіла. Започаткувала багато нових елементів у класичний танець (різні види ходьби, стрибків, бігу по

сцені, міміку жестів і т. ін.), під час виступів почала використовувати різні предмети: шалі, віяла, парасольки, букети квітів й ін. Після того, як художня гімнастика була включена до програми Олімпійських ігор інтенсивніше почав розвиватися спортивний напрям, порівняно з художньо-естетичним. Постійне зростання ускладнених спортивних елементів техніки спричинило значний вплив на склад і форму художньої гімнастики.

Деякі специфічні елементи художньої гімнастики (махи, хвилі, рівноваги) втратили свою актуальність (Н. Каравацька, 2002 р). І як певна реакція чи протидія на постійно зростаючу складність техніки виконання спортивних елементів, серед спеціалістів художньої гімнастики виникає підвищений інтерес до гімнастики «ретро», до простих форм і романтизму... Пластику тіла, яка нам нагадує гімнастику 70–80-х рр., постійно демонструє збірна країнських гімнасток. У їхніх композиціях простежується органічний зв'язок із музикою, цілісність і динамічність рухів, зрозумілі форми, стрибків, бігу, ходьби, постійна «робота» тілом, які визначають особливу грацію виступів виконавців [4].

Ще одним послідовником відходу від класичного балету й подальшого втілення в життя художнього напрямку потрібно вважати Франсуа Дольсарта (1811–1871 рр.) та Емілія Жака Далькроза (1865–1950 рр.). Робота Ф. Дольсарта стала основою теорії виразного руху та дала поштовх розвитку пантомімі й пластичного напрямку в художній гімнастиці. Усі рухи систематизовано за принципом їх відповідності певним почуттям (горя, ненависті, радості, смутку тощо). Ним створено безліч підготовчих вправ, які отримали назву «виразної» гімнастики, що прийшла на заміну механічним рухам під музику. Ще більше цей напрям удосконалив і втілював у життя Е. Ж. Далькроз. В основу розробленої системи він поставив учення про ритм як основний компонент злиття пластики й музики. Йому належить вислів «Ритм музики і ритм в пластичності з'єднані між собою тісними узами. У них одна загальна основа руху». Ж. Далькроз зробив спробу створити ідею нового синтезу двох напрямів у мистецтві на основі спільного для них обох відчуття ритму. Тому ми вважаємо його вчення спробою стерти всі перепони між злиттям двох мистецтв [1; 5].

Історичні праці, оброблені Ф. Дальсаром і Ж. Далькрозом, дали поштовх створення нового ставлення до ролі музики, що найбільш яскраво проявилось у творчому доробку А. Дункан. Музика у її творчості набрала не тільки тілесної матеріальності, але й досягла духовного стану. Її виступи називалися «музикою тіла», вона створює музику для очей. Це – основа хореографічного імпресіонізму, який пройшов шлях від «виразного жесту до ритміки в музиці».

Нарком освіти А. В. Луначарський стверджував, що «А. Дункан хоче показувати публіці не просто танці, а музику, гармонію людського тіла». А. Дункан, як ніхто, володіла великим мистецтвом імпровізації в танцях, під час виконання яких вона не використовувала надскладних «балетних» елементів, але їй і не були потрібні великі складні атрибути сцени, А. Дункан усе це замінювала великим даром перевтілення в образи. У своїх виступах вона «оспівувала» вільно й розкуто велич тіла та душі як головного ідеалу людства.

Ми стверджуємо, що вже у 20-х роках ХХ ст. проводяться пошуки здійснення естетичного розвитку фізичного виховання жінок, які не хотіли займатися чисто чоловічими видами спорту. Стояло питання про органічну єдність естетичного та фізичного виховання молоді. Так здійснена величезна праця зі створення системи, яка б змогла об'єднати естетичне та фізичне виховання, визначити її параметри нового виду спорту – художньої гімнастики. Поступово уточнювалися завдання, методика, збільшувалася географія впливу цього виду спорту. Весь «арсенал» напрацьовань А. Дункан та її послідовників у подальшому все більше стали використовувати в художній гімнастиці. Таким чином зараз художня гімнастика об'єднує в собі імпресіоністську естетику танців А. Дункан – естетику балетної класики й елементи, узяті зі спортивної гімнастики. Уключення художньої гімнастики в програму Олімпійських ігор та поставлені високі завдання в медальних залах призвели до подальшого ускладнення техніки виконання, що досягалося за рахунок збільшення об'єму й інтенсивності навантажень. А те, що цей вид спорту ще й значно омолодився (розпочинають тренування в 3–4 роки), привело його в ранг елітарних видів спорту. Спонсорські контракти від реклами теж вплинули на жорстку боротьбу між спортсменками на всіх рівнях змагань (В. Костюченко, І. Віннер, А. Дерюгіна 2003).

Ми продовжуємо пошуки нових форм і видів елементів у художній гімнастиці відповідно до особливостей тілорухів та фізичних можливостей спортсменів, які далеко не безмежні. Спростивши елементи, художня гімнастика продовжує пошук, чекає нових ідей у цьому прекрасному виді спорту. Основа художньої гімнастики, з одного боку, уміщена в нових напрямках роботи студій ритміки, а з іншого – у системі естетичної гімнастики, у якій уперше розпочалися виступи з предметами та яка

вважає тілесну виразність одним із основних завдань під час навчання молодих спортсменок азів художньої гімнастики.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Детальне вивчення літературних джерел дає підставу нам зробити висновок, що більшість спеціалістів однією з основних тенденцій, характерних для сучасного спортивного руху, визнали постійне зростання позицій масового спорту. Художня гімнастика як один із напрямів у гімнастичному спорті заснована на теорії художньо-естетичного та фізичного виховання, на сьогодні проходить період постійного зростання. У сучасній гімнастиці накопичено значний багаж методів і засобів позитивного впливу на функціональні можливості організму та його фізичної кондиції. Одним із головних завдань, які потрібно розв'язувати в цьому випадку, є забезпечення в процесі підготовки більш тісного взаємозв'язку руху спортсменів із музикою й хореографічним образом. Для методичного виконання завдання підготовки спортсменів потрібно розв'язати питання про технічну складову в художній гімнастиці, про реальні дати початку спеціалізованих занять і про критерії ефективності методики тренувань на перших етапах спеціалізації та її складу. І тільки після розв'язання всіх цих питань можемо починати вибудовувати всі процеси багаторічної підготовки спортсменок, які спеціалізуються в художній гімнастиці.

Джерела та література

1. Воропай О. Звичаї нашого народу / О. Воропай. – К. : Оберіг, 1991. – С. 435.
2. Долгов К. М. Естетика / К. М. Долгов. – М. : Знання. – 1978. – 63 с.
3. Зись А. Я. Искусство и эстетика / А. Я. Зись. – М. : Искусство, 1975. – 180 с.
4. Зоруева Н. П. Ритмическое воспитание / Н. П. Зоруева. – М. : Театр и искусство, 1924. – 7 с.
5. Матвіїв Л. П. Теорія і методика фізичної культури / Л. П. Матвіїв. – М. : Фізкультура і спорт, 1991. – С. 40–42.
6. Ротерс Т. Т. Ритмическое развитие личности школьника – проявление взаимодействия физического воспитания с эстетическим / Т. Т. Ротерс // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 1999. – С. 487–491.

Анотації

У статті розкрито етапи становлення художньої гімнастики, її перші кроки. Розкрито роль А. Дункан у створенні нового напрямку (імпресіонізму) в балеті. Показано важливе значення в розвитку рухової гімнастики таких понять, як музика, пластика, хореографія. Одним із головних завдань, які потрібно розв'язувати, є забезпечення в процесі підготовки більш тісного взаємозв'язку руху спортсменів із музикою й хореографічним образом. Для методичного виконання завдання підготовки спортсменів потрібно розв'язати питання про технічну складову в художній гімнастиці, про реальні дати початку спеціалізованих занять і про критерії ефективності методики тренувань на перших етапах спеціалізації та її складу.

Ключові слова: імпресіонізм, художня гімнастика, балет, естетика, хореографія.

Ганна Войнаровская. Хореографический импрессионизм как историческая составляющая творческого подхода в художественной гимнастике. В статье показаны этапы становления художественной гимнастики, ее первые шаги. Раскрыта роль А. Дункан в создании нового направления (импрессионизма) в балете. Показано важное значение в развитии двигательной гимнастики таких понятий как музыка, пластика, хореография. Одной из главных задач, которые нужно решать, является обеспечение в ходе подготовки более тесной взаимосвязи движения спортсменов с музыкой и хореографическим образом. Для методического решения задачи подготовки спортсменов нужно решить вопрос о технической составляющей в художественной гимнастике, о реальных датах начала специализированных занятий и о критериях эффективности методики тренировок на первых этапах специализации и ее составе.

Ключевые слова: импрессионизм, художественная гимнастика, балет, эстетика, хореография.

Hanna Voinarovska. Choreographic Impressionism as a Historical Component of Creative Approach in Rhythmic Gymnastics. In the article it was shown the stages of formation of rhythmic gymnastics, its first steps. It was revealed the role of A. Duncan in creation of a new tendency (impressionism) in ballet. It was shown an important meaning in development of rhythmic gymnastics of such notions as music, plastique, choreography. One of the main problems that must be solved is securing of preparation of more close interconnection of athletes' movements with music and choreographic character during preparation. For methodological solving of the problem of athletes' preparation it is necessary to answer the question on technical component in rhythmic gymnastics, real dates of the beginning of specialized classes and criteria of effectiveness of methodology of trainings on the first stages of specialization and its content.

Key words: impressionism, rhythmic gymnastics, ballet, aesthetics, choreography.